

Kontrollkäik SA-sse Sillamäe Haigla

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 29.01.2013 etteteatamata SA Sillamäe Haigla hooldusravi osakonnas hooldusraviteenuse osutamist.

SA Sillamäe Haigla hooldusravi osakond (edaspidi *osakond*) asub aadressil Tervise 2, Sillamäe. Kontrollkäigu hetkel viibis osakonnas teenusel 53 isikut.

Õiguskantsler osakonda varasemalt kontrollinud ei olnud.

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärlikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolliga artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas külastatud osakonnas on tervishoiuteenuste osutamisel tagatud isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames külastasid õiguskantsleri nõunikud osakonna ruume ning vestlesid ringkäigu ajal osakonna töötajatega.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler osakonnas järgnevad probleemid:

- 1) puudus õe väljakutse süsteem (p 4.1);
- 2) patsiente oli võimalik palatisse lukustada (p 4.2).

(4.1) Õe väljakutse süsteem

Kontrollkäigul ajal toimus osakonna järk-järguline renoveerimine. Ringkäigul selgus, et uuendatud palatites oli õe väljakutse süsteem olemas, kuid see oli välja lülitatud ning renoveerimata palatites patsientide voodite juures puudus õe väljakutse süsteem tervikuna.

Õe väljakutse süsteem on patsiendi käeulatuses olev elektrooniline lahendus, mis võimaldab patsiendil oma abivajadusest tervishoiuteenuse osutaja töötajale operatiivselt teada anda. Selline teavitusvõimalus on asendamatu lamavatele voodihaigetele ning teistele patsientidele voodis või tualetis kõrvalise abi kutsumiseks. Õe väljakutse süsteem suurendab patsiendi võimalusi saada kiiret ja adekvaatset abi ning see aitab realiseerida põhiseaduse (edaspidi PS) §-st 28 tulenevat igäühe õigust tervise kaitsele. Tervise kaitse põhimõte hõlmab ohu vähendamist isiku elule ja tervisele.

Võttes arvesse asjaolu, et hooldusravihaigla patsientidel on tõenäoliselt tõsine tervisekahjustus või häire,¹ mille kulg võib ettearvatult areneda (pahatihti on tegu voodihaigetega), on tervise kaitse seisukohast oluline tagada patsientidele võimalus abi vajadusest kiirelt teada anda. Abi kutsumine peaks nõudma minimaalset pingutust, kuna igasugune füüsiline liigutamine võib patsiendi olukorrast tulenevalt olla raskendatud.

Lisaks aitab kiire abi kutsumise võimaluse olemasolu tagada inimväärse hoolduse patsientidele, kes ise ei ole suutelised oma igapäevatoimingutega toime tulema (nt joogivee kättesaadavus, tualeti kasutamine, liikumine voodist ratastooli ja vastupidi). Olukorras, kus patsiendil puudub võimalus oma hooldusvajadusest distantsilt teada anda, jääb patsiendi

¹ Hooldusravi teenust osutatakse haigele, kellel on püsiv tervisekahjustus ja väljakujunenud funktsionaalne häire, kellel puudub perspektiiv tervenemiseks ning toimetulekuvõime oluliseks paranemiseks (sotsiaalministri 19.08.2004 määruse nr 103 „Haigla liikide nõuded“ § 73 lg 2).

hooldus üksnes asutuse töötajate otsustada. Jättes arvestamata patsiendi individuaalsed hooldusvajadused, võib tekkida oht isiku piinavaks, julmaks või väärrikust alandavaks kohtlemiseks, mis on PS § 18 järgi keelatud.

PS § 18 tuleneva keelu alusväärtuseks on inimväärikus. Lisaks põhiseadusele kaitseb inimväärrikust piinamise keelu kaudu inimõiguste ülddeklaratsiooni artikkel 5, ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärrikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastane konventsioon, kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikkel 7 ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 3. Siinjuures märgib õiguskantsler, et Euroopa Inimõiguste Kohus on seisukohal, et väärrikust alandavaks kohtlemise tuvastamiseks ei ole tahtluse olemasolu määrav.²

Õe väljakutse süsteemi kasutamise nõude täitmise kohustus lasub tervishoiuteenuse osutajal Eesti Haigekassaga (edaspidi *haigekassa*) sõlmitud ravi rahastamise lepingust tulenevalt. Nimelt on ravikindlustuse seaduse (edaspidi RaKS) § 68 lg 1 järgi tervishoiuteenuse osutaja, kellega haigekassa on sõlminud ravi rahastamise lepingu, kohustatud tagama kindlustatud isikule statsionaarse tervishoiuteenuse saamise ajaks majutuse standardtingimustes. RaKS § 68 lg 2 täitmiseks vastu võetud sotsiaalministri 15.11.2002 määruse nr 132 „Haiglate majutuse standardtingimused“ § 3 lg 4 järgi peab haigla igas palatis ja tualettruumis, välja arvatud psühhiaatriaosakonnas, olema õe väljakutse süsteem.

Seadusandja pole vastu võtnud hooldusravi teenuse osutamise üldiseid tingimusi ning kõikidel institutsionaalset hooldust vajavate patsientide hooldajatel ei ole seadusest tulenevat kohustust tagada õe väljakutse süsteemi olemasolu. Seega haigekassaga ravi rahastamise lepingu sõlminud tervishoiuteenuse osutajal peab olema õe väljakutse süsteem, kuid nimetatud lepingu mittesõlminud tervishoiuteenuse osutajatel on põhiõiguste tagamise võimalikud viisid jäetud enda otsustada.

Õiguskantsler leiab, et patsientide tervise kaitse ning inimväärikus peavad hooldusravi teenuse osutamisel olema tagatud sõltumata teenuse rahastamise allikast. Selle eesmärgi täitmiseks peab hooldusravi patsientidel olema võimalus kiireks hooldusvajadusest teada andmiseks.

Olukorras, kus viivitamatu abi saamise võimalused on piiratud, võib tekkida kõrgendatud oht isiku elule, tervisele ning inimväärikale hooldusele. Seepärast on õiguskantsler seisukohal, et efektiivse teavitussüsteemi (õe väljakutse nupp, kaasaskantavad käepaelad, hooldaja pidev kohalolek) puudumine piirab patsiendi võimalusi enda seisukorra halvenemisest või hooldusvajadusest operatiivselt teada anda.

Tulenevalt eeltoodust teeb õiguskantsler SA-l Sillamäe Haigla **ettepaneku tagada haigekassaga sõlmitud lepingu alusel hooldusravil viibivatele patsientidele õe väljakutse süsteemi kasutamise võimalus. Patsientidele, kes ei viibi hooldusravi teenusel nimetatud lepingu alusel, tuleb tagada viivitamatu abi saamise võimalus.**

² Nii on Euroopa Inimõiguste Kohus oma lahendis *Price vs Ühendkuningriik* leidnud, et abivajava isiku pidamine tingimustes, mis ei vasta tema hooldusvajadusele, võib kujutada inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 3 tuleneva alandava kohtlemise keelu rikkumist. Seda isegi siis, kui puudub otsene tahtlus isiku alandavaks kohtlemiseks. Vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 10.07.2001 lahend *Price vs Ühendkuningriik*, p 30. Kättesaadav aadressil: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59565>.

(4.2) Vabaduspõhiõiguse võimalik piiramine

Ringkäigul selgus, et osakonna mitme palati ukseid olid riivid. Töötajad selgitasid, et ustel olevaid riive ei kasutata, kuid nende eemaldamine ohustaks uste terviklikkust. Samuti selgus vestlustest töötajatega, et üks palat on öösel regulaarselt suletud, et selles viibiv patsient ei lahkuks osakonnast omapäi.

Palatite uste väliskülgedel asuvad riivid jätavad võimaluse uste kontrollimatuks lukustamiseks ja kujutavad sedasi ohtu põhiõiguste ja –vabaduste alusetuks ja meelevaldseks piiramiseks. Nimelt võib hooldusravi teenusel viibivate patsientide palatite uste lukustamine, olgu lukustajaks osakonna töötaja või mõni teine patsient, nii riivata palatisse lukustatud isikute vabaduspõhiõigust (PS § 20). Põhiseadus lubab vabaduspõhiõigust piirata vaid seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Vabaduse võib võtta ainult kindlatel eesmärkidel.³

Tervishoiuteenuse korraldamise seaduses ega teistes nimetatud valdkonda reguleerivatest õigusaktides hooldusraviteenusel viibivate haigete vabaduse ja isikupuutumatusse piiramise võimalust ette nähtud ei ole. Kuna seadusest statsionaarsel hooldusraviteenusel viibivate isikute vabadust piiravate meetmete õigust ei tulene, ei või osakonna patsientide vabadust sellisel kujul piirata.

Palati ukse lukustamine piirab õigusliku aluseta selles viibivate isikute vabadust. Seepärast on õiguskantsler seisukohal, et osakonnas tuleb viivitamata lõpetada palati ukse lukustamise praktika. Seejuures kuna palatite uste välisküljel asuvat riivi võivad ukse väljastpoolt lukustamiseks kontrollimatult kasutada nii töötajad kui ka teised patsiendid, kätkeb riivide olemasolu endas ohtu põhiõiguste alusetuks ja meelevaldseks piiramiseks.⁴ Seetõttu tuleb see oht kõrvaldada ehk väljastpoolt ust paiknevad riivid eemaldada.

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler SA-le Sillamäe Haigla **ettepaneku viivitamatult lõpetada palati ukse lukustamine ning eemaldada hooldusravi teenusel viibivate isikute palatite ustelt lukustusvahendid, millega saab ukse väljastpoolt sulgeda võimaluseta ust seestpoolt avada.**

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel patsientide põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks SA-le Sillamäe Haigla järgnevad ettepanekud:

- tagada haigekassaga sõlmitud lepingu alusel hooldusravil viibivatele patsientidele õe väljakutse süsteemi kasutamise võimalus. Patsientidele, kes ei viibi hooldusravi teenusel nimetatud lepingu alusel, tuleb tagada viivitamatu abi saamise võimalus (p 4.1);
- viivitamatult lõpetada palati uste lukustamine ning eemaldada hooldusravi teenusel viibivate isikute palatite ustelt lukustusvahendid, millega saab ukse väljastpoolt sulgeda võimaluseta ust seestpoolt avada (p 4.2).

Õiguskantsler palub SA-lt Sillamäe Haigla teavet nimetatud ettepanekute täitmise kohta hiljemalt 01.06.2013.

³ Vabaduse võtmine saab toimuda ainult PS §-s 20 esitatud aluste (erandite) esinemisel. Vt Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2012, § 20, p 5. Kättesaadav aadressil: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-20/>.

⁴ Lisaks võib lukustatud palatis viibimine kujutada kõrgendatud ohtu patsientide tervisele, kuna osakonnas puudub õe väljakutse süsteem (vt punkt 4.1).